

Stor spridning på åsikter och värderingar i dagens Sverige

Alltsedan enhetssamhällets dagar bär vi på ett kollektivt minne av en situation där alla hade samma tro och samma värderingar. Att denna åsiktsgemenskap genomfördes med statliga tvångsmedel har vi glömt, men vi bär minnet med oss som ett outtalat idealtillstånd. Jag märker det när en och annan tidning efterlyser harmoni i kyrkan och jämför harmoni med åsiktsenhetlighet. När det sker glömmer tidningen i fråga att vi nu lever i ett åsiktspluralistiskt samhälle.

Den politiskt och religiöst fristående ideella föreningen Centrum för samtidsanalys lät Demoskop göra en livsåskådningsanalys i sin ordinarie panel. 1812 personer fick i början av år 2002 svara på 1500 frågor. Undersökningen ingick i en undersökning inför valet 2002 och gjordes i enlighet med Demoskops beprövade metoder för befolkningsundersökningar. Här går pluralismen i folket i Sverige (invandrare och infödda) i fråga om tro och värderingar tydligt i dagen. Eftersom en så stor majoritet av folket tillhör kyrkan (80 %) kan undersökningen med en viss försiktighet tillämpas också på kyrkan.

Utifrån sina värderingar kan folket delas in i sex huvudgrupper. Den största gruppen, *klättrarna*, omfattar en tredjedel av folket. Klättrarna är materialistiska karriärister som är ointresserade av ett andligt leverne, fromhet och tro, men mycket intresserade av att bevara ansiktet utåt och att njuta av livet. Individualismen har större gehör i den gruppen än i andra grupper. Klättrarna vill själva välja sina mål. De visar mindre intresse än genomsnittet för att bevara traditioner. Den genomsnittlige klättraren är mentalt sett en förändringsbenägen materialist, 25-40 år gammal, och röstar politiskt på m, fp eller alternativa partier.

Den näst största gruppen i folket omfattar en fjärdedel av folket och kallas av Demoskop för *Lagomsson*. Till den gruppen förs de som värdesätter avskildhet, fromhet, måttlighet, plikttröhet, nöje, självdisciplin, vaktslagning om traditioner samt är måna om att bevara ansiktet utåt. Lagomsson är mentalt sett en trygghetssökande materialist och röstar politiskt på m eller s.

Stöttepelarna omfattar en femtedel av befolkningen. De kan i motsats till Lagomsson betecknas som trygghetssökande idealister. Majoriteten är äldre än 55 år och röstar politiskt på s, c eller kd. Stöttepelarna betonar starkt betydelsen av en religiös tro, ett andligt leverne, inre lugn och en lång rad samhällsbevarande värden som förlåtelse, hjälpsamhet, ärlighet, ödmjukhet, fredssträvan. De är extremt ointresserade av att bevara sitt ansikte utåt och att leva i enskildhet.

Drömmarna utgör 14 % av befolkningen. De är förändringsbenägna som klättrarna men i motsats till dem idealister. Politiskt röstar de på mp och v. De betonar fred, miljö, samspel med naturen, jämlikhet, sann kärlek, äkta vänskap, visdom och fördomsfrihet. De är extremt ointresserade av att bevara ansiktet utåt men är heller inte intresserade av måttfullhet, nöje, fromhet, avskildhet, plikttröhet och vördnad.

Mannen på gatan är mest sannolikt en av dessa fyra: klättraren, Lagomsson, stöttepelaren eller drömmaren. Bland dem kan vi gruppera in 86 % av befolkningen. Men två extremgrupper finns också. *Trendputtarna* omfattar 8 % och är i första hand förändringsbenägna. De är antikollektivistiska och är mindre än alla de andra grupperna intresserade av fromhet, tro och andligt liv. De är livsnjutare som inte eftersträvar nöje. De kan vara både materialister och idealister och röstar politiskt på m och fp.

Bevararna (6%) är i första hand trygghetssökande. Bevararna visar enormt höga värden för fromhet och andligt leverne men uppskattar också måttfullhet, plikttrohet, ordning och självdisciplin. De är inte särskilt måna om jämlikhet och miljön. De värdesätter inte fördomsfrihet och förlåtelse. De har ingen känsla för livsnjutning men är måna om att bevara ansiktet utåt. De kan vara materialister eller idealister och röstar på m eller kd.

Denna kategoriuppdelning har sitt intresse för var och en som sysslar med strategisk planering i kyrka och samhälle. Den visar att vi behöver ägna mer energi åt att diskutera tros- och värderingsfrågor än vad vi gjort. En slutsats är också att andlighet har en svag förankring i vårt folk. Vi är materialister.

*

De praktiserande troendes roll i samhället framträder tydligt i denna undersökning. *De praktiserande troende* utgör cirka 10 % i folket och präglas av en stark idealism. Deras laglydnad är stor. De praktiserande troende är de mest toleranta i det svenska samhället. De har i fråga om tro och värderingar mer gemensamt med stöttepelarna än med bevararna, även om bevararna är de som själva betecknar sig som mest positiva till tro och andligt liv. De betonar värden som avskildhet, livsmening, måttfullhet, förlåtelse, plikttrohet, hjälpsamhet och självdisciplin. De tar starkt avstånd från tanken att djur är lika mycket värda som människor. De tar avstånd från dödsstraff och anser att det görs för många aborter i Sverige.

Ateisterna utgör 15 % av folket och är inte oväntat i vissa avseenden de praktiserande troendes motpol. De har mest gemensamt med klättrarna och präglas starkt av materialism. De tar som väntat starkt avstånd från fromhet och andligt leverne, men också från bevarandet av traditioner. De vill själva ställa upp sina livsmål och är livsnjutare. Laglydnaden är låg men toleransen hög. Ateisterna tycker inte att det görs för många aborter i Sverige. De har en stark övervikt för synen att djur är lika mycket värda som människor. De har en mer positiv inställning till dödsstraff än genomsnittet.

De icke-praktiserande troende är omkring 15 % av folket. De har ett drag av idealism men saknar i alla avseenden en tydlig koppling till någon av värderingsgrupperna. De värderar starkt betydelsen av fromhet, tro och ett andligt leverne men lever inte som de lär. De är måna om att bevara traditioner. Fler än genomsnittet tar avstånd från dödsstraff och anser att det görs för många aborter i Sverige.

De alternativt andligas (de nyandliga) värderingar sammanfaller mest med La gomssons. De tar liksom ateisterna starkt avstånd från andligt leverne och fromhet. De ställer upp sina egna mål, de är livsnjutare och är måna om att bevara sitt ansikte utåt. Fler än genomsnittet anser att djur har samma värde som människor och att dödsstraff kan vara berättigat. De alternativt andliga betecknar sig som ointresserade av religion.

En slutsats av denna undersökning är att vi ur värderingssynpunkt har ett enormt splittrat samhälle. Den tid ligger ljusår tillbaka då hela Sverige var en man och vi alla hade en Gud, som Carl IX formulerade det efter Uppsala möte. Vi är pluralistiska inte bara i fråga om etnicitet och religion utan också inbördes bland dem som är uppvuxna i den svenska traditionen.

*

Svensken blir blyg och hummar när religion kommer på tal. Även om många svenskar känner det främmande att beteckna sig som troende uppvisar folket i vårt land värderingar och har en livssyn som sammanfaller med kristen tro. Nio svenskar av tio betonar vikten av social rättvisa och fred. Fyra svenskar av fem betonar vikten av familjetrygghet, lojalitet, ärlighet, vänskap och kärlek. Tre svenskar av fyra ser jämlikhet och en god samhällsordning som något positivt. Lika många lyfter fram hjälpsamhet, vördnad för föräldrar och äldre, förlåtelse och fördomsfrihet som positiva värden. Varannan svensk betonar ödmjukhet och pliktstrohet.

Det finns ett religiöst sensorium i folket som inte formuleras i storvulna ord. Även om bara en av tre betecknar sig som troende och en av fem anser att ett andligt leverne och fromhet är viktigt så betonar tre av fyra svenskar vikten av inre harmoni och självkänsla. Två av tre betonar vikten av mening med livet, självdisciplin och visdom. Vem kan påstå att det inte finns en känsla för den andliga verkligheten i vårt folk? I denna uttalande längtan efter en fördjupad andlighet möter oss ett sätt att uttrycka tro och längtan efter tro med andra ord än i ett regelbundet gudstjänstdeltagande. Här finns många anknytningspunkter för kyrkan.

Till det mest religiöst centrala hör vördnaden för livet. Något är på gång bland svenskarna i denna fråga. ”Tycker du att det är rätt att döda djur för att äta upp dem” har varit en allt vanligare fråga vid mina skolbesök. Vår undersökning visar att en av fem, 20 % av folket i Sverige, anser att djur har samma värde som människor. 40 %, nästan hälften, tycker att det ligger något i tanken. Nu behöver detta inte betyda att synen på människans värde minskat men att synen på djurens värde ökat, men siffrorna antyder ändå en tydlig värderingsförskjutning.

Mest häpnadsväckande när det gäller synen på livets värde och värdighet är emellertid uppgiften att en av tio svenskar är övertygade om att dödsstraff kan vara berättigat och ytterligare tre av tio anser att det möjligen kan vara berättigat. Detta innebär att 40 % av folket i Sverige inte är främmande för tanken på dödsstraff. I åldersgruppen 25-40-åringar kan en majoritet, 51 %, tänka sig dödsstraff. Bland 15-24-åringar är motsvarande siffra 45 %. Bland dem som är över 65 års ålder anser blott 4 % att dödsstraff absolut kan vara berättigat.

Bland ateister anser 15 % att de absolut kan tänka sig dödsstraff medan motsvarande siffra för praktiserande kristna är 4 %. Ett problem är naturligtvis hur de som svarat förstått frågan. ”Anser du att dödsstraff kan vara berättigat” hade svarsalternativen ”Nej aldrig, nej förmodligen inte, ja möjligen och ja absolut”. Viktigt är att veta om de svarande upplevt frågan som principiell eller konkret politisk.

Åldersgruppen 25-40 är den minst samhällsengagerade, mest individualistiska, har lägst laglydnad och är mest materialistisk. Låginkomsttagare är mer laglydiga än höginkomsttagare. Särskilt markant är skillnaden mellan personer som tjänar mer än 400.000 per år och dem som tjänar under 180.000 per år. Höginkomsttagarna fäster rent generellt minst avseende vid värden som uttrycker delaktighet i samhället och uppvisar större individualitet – man kan också kalla det normlöshet. 25-40-åringar ser minst allvarligt på brott och personer över 65 år mest laglydiga. Kvinnor är mer laglydiga än män och är tillsammans med de praktiserande troende, som förenar laglydnad och tolerans, samhällets stöttepelare.

Sverige är inte ett avdramatiserat mångkulturellt och mångreligiöst land, även om många hoppas det. Fakta talar ett annat språk - fyra av fem, 80 %, av folket i Sverige anser att invandrare skall anamma svenska seder och att invandrare som begår mord skall utvisas (78 %). Det är uppenbarligen en klyfta mellan den officiella generositeten för andra kulturer och uppfattningen i folkdjupet.

Än tydligare blir detta av uppgiften att en av fyra kan inte tänka sig att bo granne med en muslim och att en av tio kan inte tänka sig att bo granne med en jude. Det betyder att en av tio svenskar inte skulle vilja bo granne med Jesus eller en av apostlarna. Uppenbarligen har vi lång väg att gå innan vi ser den etniska och religiösa mångfalden som något berikande i vårt samhälle – vilket visar hur viktig den uppgiften är.

En realistisk omvärldsanalys är i Svenska kyrkans nya läge en nödvändig förutsättning när hon söker en ny identitet. Det är viktigt att vara medveten om den pluralism som finns i dagens samhälle och dagens kyrka. Ett samhälle och en kyrka som bejakar pluralismen måste på ett nytt sätt gå i dialog om värderingar och tro. Att inte gå i dialog om tro och värderingar innebär att vi ställer oss själva utanför skeendet.

Bengt Wadensjö